

Arşiv Belgeleri Işığında Türkiye’de Spor Hekimliği Tarihine Bakış

Outlook on The History of Sports Medicine in Türkiye in the Light of Archive Documents

Sabriye Ercan^{1*}, Fuat İnce²

¹Süleyman Demirel Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Dahili Tıp Bilimleri Bölümü, Spor Hekimliği Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye, ²Süleyman Demirel Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye

Orcid: S. Ercan (0000-0001-9500-698X), F. İnce (0000-0002-2887-7512)

Özet: Çalışmanın amacı spor hekimliğine dair arşiv belgelerini inceleyerek elde edilen bilgileri paylaşmak ve Türkiye’de spor hekimliği tarihine ışık tutmaktır. Nitel araştırma olarak tasarlanan çalışmada doküman analizi yöntemi kullanıldı. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivi katalogları ile Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi Kataloğu tarandı. Tamamı tarih metodolojisi bakımından incelendi. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Cumhuriyet Arşivi Kataloğunda yapılan tarama sonucunda 6 adet belgeye ulaşıldı. Bu dokümanlardan ilki, 1943 yılında düzenlenen Milli Türk Tıp Kongresi’nde Dr. Niyazi Erzin tarafından hazırlanıp sunulan rapordur. İkinci (1966) ve üçüncü (1969) belge, Cevdet Sunay’ın Cumhurbaşkanlığı döneminde yayımlanan kararnamelerdir. Bu kararnameler ile ‘Türkiye Spor Hekimleri Derneği’nin kurulmasına, ‘Türkiye Milli Spor Hekimliği Federasyonu’nun Milletlerarası Spor Hekimliği Federasyonu ile iş birliği yapabilmesine ve unvanındaki ‘milli’ kelimesinin kullanılmasına izin verilmiştir. 1978, 1979 ve 1980 yıllarında Millî Eğitim Bakanlığınca yayınlanan belgelerde Dr. Necati Akgün’ün ve Dr. Fikret Durusoy’un tayini ile ilgili kararlar yer almıştır. İncelenen belgelere göre; spor hekimliğinin özellikli bir disiplin olduğu, Türkiye’de sporunun gelişimi ve toplum sağlığının korunması için kritik görevlerinin bulunduğu cumhuriyetimizin ilk dönemlerinden itibaren anlaşılmıştır. Spor hekimliği uzmanlığının ülkemizde de yaygınlaşması ve nitelikli hekim yetiştirilmesi için yoğun çaba gösterilmiştir. Bu alanın Türkiye’deki öncüleri Dr. Raşit Serdengeçti, Dr. Necati Akgün ve Dr. Fikret Durusoy’dur. Alanda benzer çalışmaların yapılmasına öncülük etmek ve bu konuda bir yöntem oluşturmak çalışmanın diğer bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Spor hekimliği; Tıp tarihi; Türkiye.

Abstract: The purpose of the study is to share the information obtained by examining the archive documents on sports medicine and to shed light on the history of sports medicine in Türkiye. The document analysis method was used in this study, which was designed as a qualitative research. Presidency State Archives Ottoman and Republic Archive Catalogs and Ministry of Foreign Affairs Türkiye Diplomatic Archive Catalogue were scanned. All of them were examined in terms of historical methodology. As a result of the search made in the Catalogue of the Republic Archives of the Presidency of the Republic of Türkiye, 6 documents were found. The first of these documents is the report prepared and presented by Dr. Niyazi Erzin. The second (1966) and third (1969) documents are the Decrees issued during Cevdet Sunay’s Presidency. With these decrees, the establishment of the Türkiye Association of Sports Medicine, the cooperation of the Türkiye National Sports Medicine Federation with the International Federation of Sports Medicine, and the use of the word “national” in its title were allowed. In the documents published by the Ministry of National Education in 1978, 1979 and 1980, there were decisions regarding the appointment of Dr. Necati Akgün and Dr. Fikret Durusoy. According to the documents examined; It has been understood from the first periods of our republic that sports medicine is a special discipline and that it has critical duties for the development of sports in Türkiye and the protection of public health. Intense efforts have been made to expand the specialty of sports medicine in our country and to train qualified physicians. The pioneers of this field in Türkiye, Dr. Raşit Serdengeçti, Dr. Necati Akgün and Dr. Fikret Durusoy. Pioneering similar studies in the field and creating a method in this regard can be considered as another conclusion of the study.

Keywords: Sports medicine; History of medicine; Türkiye.

I. Giriş

Spor hekimliği, her yaşta ve düzeyde bireylerin spora katılımının sağlanması için çalışmalar yürüten, spora

bağlı olarak ortaya çıkan yaralanmaların önlenmesini hedefleyip yaralanma ortaya çıktıysa tanısını koyup tedavisini ve rehabilitasyonunu sağlayan, hareketsizlikten

* Corresponding author. Email: sabriyeercan@gmail.com

Geliş Tarihi / Received Date: 17.11.2021 — Kabul Tarihi / Accepted Date: 27.12.2021

doi: 10.32329/uad.1024798

(sedanterlikten) uzaklaşıp fiziksel olarak aktif bir yaşam biçimini bireylere ve topluma benimsetmeye çalışarak halk sağlığını korumaya amaçlayan çok disiplinli akademik ve klinik tıpta uzmanlık dalıdır (Avrupa Tıpta Uzmanlık Birliği, 2006). Tanımından da anlaşılacağı üzere spor hekimliği uzmanları, sadece sporcuların değil spora katılmak isteyen tüm bireylerin ve toplumun hizmetinde olup toplum sağlığını korumayı ve geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda spor hekimliği uzmanları; kardiyolojiden ortopediye, fiziksel tıp ve rehabilitasyondan/fizyoterapiden endokrinolojiye, radyolojiden acil tıp hekimliğine, beslenme ve diyetetikten psikiyatriye/psikolojiye kadar birçok disiplin ile iş birliği içerisinde olmaktadır.

Her ne kadar spor hekimliğinin tarihi Hipokrat'ın öğretmeni Herodicus (Georgoulis, Kiapidou, Velogianni, Stergiou, Boland, 2007), Galen (Ergen, 2014) ve İbn-i Sina (Ergen, 2014) gibi tıbbın öncü hekimlerine kadar uzansa da günümüzdeki modern spor hekimliğinin kuruluşu ve gelişimi 1900'lü yılların başında spor bilimlerinde, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nda askeri hekimlikte olan gelişmelere paralellik göstermiştir (Popovic, 2015; Ergen, 2016; Ergen, 2020). Ülkemizde de cumhuriyetimizin kurulduğu ilk yıllardan itibaren sporun teşvik edilmesi ve topluma yayılmasının sağlanması için büyük çabalar gösterilmiş ve tüm bu çabaların içerisinde spor hekimliği uzmanlığının ülkemizdeki ilk filizleri görülmüştür.

Bu çalışmada; ülkemizdeki spor hekimliği tarihinin, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nın arşiv belgeleri ışığında incelenmesi amaçlanmıştır.

2. Yöntem

Araştırma konusu ile ilgili yayınlar tarandı, konu hakkında elde edilen veriler çerçevesinde kapsamlı bir bilgi edinildi. Ardından, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nın Osmanlı Arşivi Kataloğu, Cumhuriyet Arşivi Kataloğu ve Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi Kataloğu <https://www.devletarsivleri.gov.tr/> adresindeki belge tarama sistemi üzerinden "spor hekimliği", "spor hekimi", "spor hekimleri", "spor doktorluğu", "spor tarihi", "spor ve yaralanma" ve "spor tıp tarihi" anahtar kelimeleri kullanılarak tarandı. Çalışmanın dahil edilme kriterleri olarak belirlenen anahtar kelimelerle ulaşılamayan, diğer bir ifade ile araştırmanın dahil edilme kriterlerine uymayan arşiv belgeleri araştırılmadan dışlandı.

Dâhil edilme kriterlerine uygun ve örneklem niteliğindeki dokümanlar sadece Cumhuriyet Arşivi Kataloğunda bulundu.

Nitel araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılarak tüm arşiv belgeleri tarih metodolojisi bakımından ince-

lendi.

Yapılan içerik, sistematik ve kronolojik incelemeler neticesinde nadir bulunan belge statüsünde olmalarından ve alan literatürüne katkı sağlayacakları değerlendirildiğinden 6 belgenin de makaleye dâhil edilmeleri uygun görüldü.

Ağustos-Kasım 2021 tarihleri arasında yürütülen çalışma kapsamı bakımından etik kurul izni gerektirmemektedir.

İncelenen dokümanlarda bir standart formatın olmaması, geçmişte yaşanan olaylara tanık olunamaması, belgelerde ismi geçen kişilerle veya yetkililerle mülakat yapılamaması gibi nedenlerle sadece elde edilen kaynaklara bağlı kalınması araştırmanın kısıtları olarak gözükmektedir.

3. Bulgular

Ülkemizde spor hekimliği alanındaki belgelerin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Kataloğunda yer aldığı görülmüştür. Katalogda, 1943-1981 yılları arasındaki döneme ait 6 adet belgeye ulaşılmıştır.

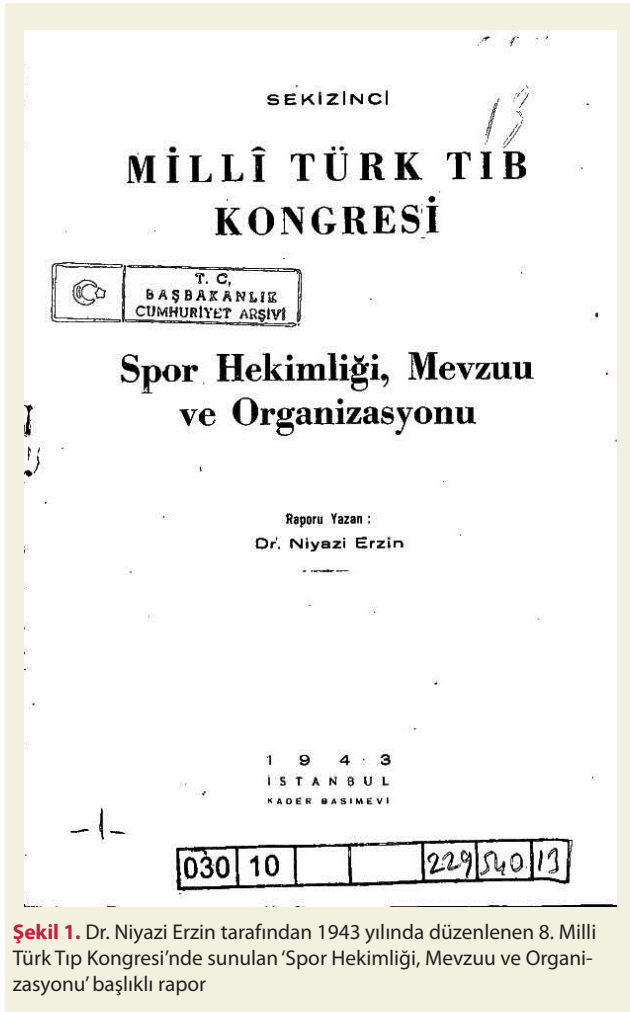
Bu belgelerin ilki, 1943 yılında düzenlenen Milli Türk Tıp Kongresi'nde Dr. Niyazi Erzin tarafından hazırlanıp sunulan 'Spor Hekimliği, Mevzuu ve Organizasyonu' başlıklı rapordur. İkinci ve üçüncü belge, Cevdet Sunay'ın cumhurbaşkanlığı döneminde yayınlanan kararnamelelerdir. Cumhuriyet Arşivi Kataloğundaki diğer üç belge; 1978, 1979 ve 1980 yıllarında Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanmıştır.

3.1. Dr. Niyazi Erzin'in 'Spor Hekimliği, Mevzuu ve Organizasyonu' Başlıklı Raporu (1943)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde (1943) yer alan 'Spor Hekimliği, Mevzuu ve Organizasyonu' başlıklı raporun, Dr. Niyazi Erzin tarafından 1943 yılında düzenlenen 8. Milli Türk Tıp Kongresi'nde sunulduğu anlaşılmaktadır (Şekil 1).

Bu raporda, spor hekimliğinin müzakere programı içerisinde alınmasının ülkemizin halk sağlığını ilgilendiren çok önemli bir konu olduğu öte yandan, büyük devletler hariç, bu konunun üzerinde geniş ölçüde durulmadığı belirtilmiştir. İkinci Dünya Savaşı (1 Eylül 1939-2 Eylül 1945) öncesinde sürekli gelişimde olan spor işleri ve Spor Tababeti savaş sebebiyle sekteye uğramıştır.

Nitekim, Yüksek Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti'nin spora katılım muayenelerinin spor hekimliği kaidelerine uygun olarak yapılabilmesini kolaylaştırmak için ismi zikredilmemiş olmakla beraber en gerekli spor hıfzıssıh-

Şekil 1. Dr. Niyazi Erzin tarafından 1943 yılında düzenlenen 8. Milli Türk Tıp Kongresi'nde sunulan 'Spor Hekimliği, Mevzuu ve Organizasyonu' başlıklı rapor

hası ve spor hekimliği muayene yöntemlerini içeren tanınmış eserleri tercüme ettirdiği ifade edilmiştir. Devlet arşivlerinde ismi geçmemekle birlikte yaptığımız araştırmada bu kitaplardan birinin Dr. Ferit Gürsan tarafından tercüme edilen ve ülkemizde 1939 yılında basılan Prof. Dr. Friedr. H. Lorentz'in 'Spor Hekimliği' kitabı olduğu anlaşılmaktadır (Lorentz, 1939).

Spor hekimliği mevzuunun Milli Tıp Kongresi'nde müzakere edilmeye başlanması bu konuya önem verildiğinin bir göstergesi olmuştur. Fakat, İkinci Dünya Savaşı'nın etkisi ile ülkemizde de daha önce Yüksek Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti (Kuruluş:1920, Bugünkü T.C. Sağlık Bakanlığı), Türk Spor Kurumu (Görev yılları:1936-1938, Bugünkü T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlı Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün öncülü) ve sonra Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü (Görev yılları:1938-1982) tarafından önemle ele alınmış olan bu konu 1940'lı yıllar itibari ile duraklama devri yaşamıştır.

1943 yılı itibari ile ülkemizde 'spor hekimliği' adı altında bir uzmanlık dalı olmadığı ancak cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ülkemizde spor işlerini idare eden oluşumların diğer ülkelerde olduğu gibi spor hekimlerine ihtiyaç duymasına rağmen maddi ve teknik sebepler nedeniyle uygulamaya geçemediği ifade edilmiştir. Öte yandan ülkemizdeki spor işlerinin Cumhuriyet

Halk Partisi'nin direktifleri altında olmak üzere Türk Spor Kurumu tarafından idare edildiği zamanlarda, ülkemizde henüz spor hekimliği alanında yetişmiş hekim bulunmadığından yurtdışında bu alanı görmüş ve yakından tetkik etmiş hekimlerden istifade edilmiştir. Sporcuların spor hekimliği kaidelerine uygun olarak muayene edilmesi bağlamında, Nizamettin Kırşan'ın (T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2021) büyük çabalarının olduğu, antrenör veya spor eğitmeni yetiştirilmek üzere açılan kurslara katılan sporcuların hem muayenelerinin yapılması hem de ilk yardım bilgilerinin artırılması için spor hekimliği alanında bilgi sahibi olan hekimlerden faydalandığı vurgulanmıştır. Raporda, bu sürecin ülkemizde spor hekimliği çerçevesinde atılan ilk adım olarak kabul edilmesi gerektiği yorumu yapılmıştır. Diğer taraftan araştırmamızın dahil edilme kriterlerine uygun devlet arşivi belgelerinde ulaşılamamış olmakla birlikte konu hakkında yazılan kitap bölümlerinden anlaşıldığı üzere, 1924 Paris Olimpiyatları'na katılacak kafiledeki sporcuların muayenelerini yapması ve kafilenin takım doktoru olması için Dr. Sırrı Alıçlı'ya görev verilmiştir. Genel Cerrahi alanında uzman askeri hekim olan Dr. Sırrı Alıçlı, bu görevin verilmesinden sonra spor hekimliği alanında kendisini eksik hissettiğini, kendisini geliştirebilmek için çeşitli yabancı kaynakları edinin okuduğunu ifade etmiştir (Ergen & Ülkar, 2020). Bu bağlamda, ülkemizde spor hekimliği alanında atılan ilk adım 1924 yılına kadar uzanabilir.

3530 sayılı kanunla Spor İşleri Yüksek Başvekâleti'ne bağlı genel direktörlük halinde devletleştirilen ve hekime daha geniş bir yer verilerek sıhhat işleri ile uğraşılacak bir servis açılmıştır. Bu servisin 1943 yılı itibari ile ülkemizin spor organizasyonunu idare eden Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü'ne bağlı Sağlık Dairesi'nde işlevselliğini koruduğu, servisin başında spor hekimliği usulünü ve prensiplerini çok iyi tetkik etmiş olan Dr. Raşit Serdengeçti'nin yer aldığı bildirilmiştir. Dr. Raşit Serdengeçti'nin söz konusu bu raporun da hazırlanmasında katkısının bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca, Milli Tıp Kongrelerindeki müzakerelerin ardından ülkemizde de spor hekimliğinin yeni bir uzmanlık alanı olarak kazandırılması adına atılacak yeni adımların geleceğinin düşünüldüğü kaydedilmiştir.

Raporun içerisinde, hekimlere yönelik öz eleştirilerde bulunulmuş ve spor konusunda kabiliyetli gençlerin bugüne kadar hekimlerden spor hekimliği mevzuatına uyacak şekilde herhangi bir kazanç elde edemediği, diğer bir ifade ile tedavi edilen diğer hastalardan farksız bir şekilde tedavi alanında sporculara yarar sağlanabildiği belirtilmiştir. Halbuki sporun ve sporcunun beklediğinin bu olmadığı; sportif performans ölçümlerinin, kabiliyetlerine uygun spor disiplini tercihlerinin, spora katılım muayenelerinin, antrenman prensiplerinin, tedavilerinin

ve rehabilitasyonlarının spor hekimleri kontrolünde yapılmasını arzu ettikleri, ayrıca sporcu, spor öğretmeni/antrenör ve spor hekimi iş birliğinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu iş birliğinin önemini en iyi olimpiyatlarda gördüğü, son olimpiyatlarda en çok başarı elde eden ülkelerin spor hekimliğine en fazla önem verenler olduğu Almanya örneği ile açıklanmıştır.

3.1.1. Modern Spor Hekimliğinin Tarihi

Bu raporda, modern spor hekimliğinin tarihinden de kısaca bahsedilmiştir. Raporda; modern spor hekimliği tarihinin 1906 Atina Olimpiyatları ile başladığını kabul etmenin genel kaniya göre doğru olacağı, çünkü bu tarihten önce yapılan spor işlerinin hekim nezaretinde yapılsa da 'spor hekimliği' ve 'spor tababeti' tabirlerinin hiç kullanılmadığı, bu tabirlerin kongreler neticesinde ortaya çıkarıldığı belirtilmiştir. 1911 yılında Almanya'nın Dresden kentinde açılan Beynelmîlel Hıfzıssıhha Sergisi'ndeki bir pavyon spor hıfzıssıhhası ve spor hekimliği konularına ayrılmıştır. Yine bu tarihlerde, modern spor hekimliğinin kurucu kabul edilen Dr. Arthur Mallwitz'in 'spor hekimi ve bunu halk hıfzıssıhhasındaki mevki' konusu birçokları tarafından kabul görmüştür. 1912 yılında Oberdorf (İsviçre) İlmi Spor Kongresi'nde alınan karar ile Almanya'da 'Spor Hekimleri Cemiyeti' kurulmuştur. Bunun ardından Almanya'da birçok yerde kurslar açılarak spor hekimliği uzmanları yetiştirilmeye başlanmıştır. Mayıs 1913'te Lozan'da düzenlenen Beynelmîlel Kongre'sinde mesele daha etraflı ve daha geniş ölçüde değerlendirilerek esaslı kararlara bağlanmıştır.

Spor hıfzıssıhhası ve spor hekimliği konularında hızlı adımların atıldığı bu dönemde bazı hastalıkların tedavisinde spor ve beden hareketleri usullerinden yararlanılmıştır. Berlin Üniversitesi Tıp Fakültesi Cerrahi Kliniği'nde Dr. Rudolf Klapp ve Dr. August Bier, spor hekimliği konusunda ayrı bir şube açmış, hastaların tedavisinde belirlenen egzersiz usulleri ile tedaviden ve ortopedik tedavide egzersizden çok başarılı sonuçlar almıştır. Öte yandan bu hekimler, tıp fakültesi öğrencilerine spor hekimliği muayene ve tedavi usullerini öğretmiştir. Aynı klinikte spor yaralanmalarının kısa sürede tedavi edilebilmesi için tedavi usulleri üzerinde çalışılmış ve birçok röntgen koleksiyonunu toplanarak spor tababeti ilmine katkı sağlanmıştır. Ayrıca açık hava ve güneş tedavileri konusuna da özel önem vermişlerdir.

Lozan Beynelmîlel Kongresi'nde alınan kararları takiben Temmuz 1913'te Almanya'da spor hekimi ilk kez stad-yum sahasına çıkmış ve spor hekimliği dispanserleri açılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın (28 Temmuz 1914-11 Kasım 1918) araya girmesi ile 4 senelik bir duraklamadan sonra Berlin Üniversitesi'ne bağlı Yüksek Beden Terbiyesi Enstitüsü açılmıştır.

3.1.2. Spor Hekiminin Görevleri

Dr. Niyazi Erzin, hazırladığı raporda spor hekimlerinin görevleri üzerinde de bilgilendirme yapmıştır. Öncelikle 'Spor ve beden hareketlerini yapmasına mâni sıhhi bir hali görülmemiştir' şeklinde verilecek basit bir raporunun kıymetinin olmayacağını, spora katılım muayenelerinin spor hekimliği muayene usullerine göre yapılmasının önemini ve bu raporun spor hekimliği alanında ihtisaslaşmış hekimlerce hazırlanmasının değerini vurgulamıştır.

Raporda, spor hekimliğine başvuran bireylerin müşahade ve tedavi sürecinden tamamen ayrı ve özellikli olduğu ayrıntılı olarak ifade edilmiştir. Diğer hekimlere başvuran hastalar, sağlıklarını yeniden kazanmak ve herhangi bir hastalıktan kurtulmak isterken sporcular sağlıklı iken beden kabiliyetinin derecesini ve bu kabiliyeti arttırmak için gereken egzersiz programını hekimden talep edebilmektedir. Öte yandan yaralanma ya da hastalık halinde spor hekimine başvuran sporcunun tanı ve tedavi süreçlerinin de farklılık gösterebileceği bildirilmiştir. Diğer taraftan egzersiz yapmanın halk sağlığı açısından önemli olduğu ve bu alanda da spor hekimlerine görev düştüğü ifade edilmiştir.

Dr. Erzin'in raporunda Prof. Dr. Sadi Irmak'ın spor hekiminin görevlerini sıraladığı bölüm aynen aktarılmıştır. Buna göre;

1. Spor istişaresi:
  - a. Sporcunun vücuduna en elverişli spor nevinin tayini,
  - b. Sporcunun vücuduna en elverişli spor dozunun tayini,
  - c. Sporun nevine göre spor çağının tayini
2. Sporcunun tıbbi hıfzıssıhhası
  - a. Sporcunun beslenmesi,
  - b. Sporcunun giyinmesi,
  - c. Sporcunun yaşayış tekniği,
  - d. Spor şemasının tespiti
  - e. Antrenman neticelerinin tayini (kalp, akciğer, böbrek, sinir cümlesi)
3. Sporcunun tedavisi
  - a. Spordan ileri gelen arızalar
  - b. Atipik arızalar
4. Spor profilaksisi
  - a. Spor arızalarının önlenmesi
  - b. Antrenmanlarda ifratın önlenmesi
5. Spor ilminin kurulması
6. Sporla sigorta münasebetinin tanzimi
7. Tedavi yolunda spordan faydalanma usulleri

8. Yorgunluk işlerinin tetkiki
  - a. Yorgunluk ile mücadele,
  - b. Spor yorgunluklarının tedavisi
9. Spor suiistimallerinin önlenmesi
10. Spor tesislerinin (alan ve malzeme) hıfzıssıhha bakımından denetimi
11. Spor ve spor hekimliğinde propaganda spor hekiminin görevleridir.

Yukarıda sıralanan bu görevler, günümüzde geliştirilmiş ve güncellenmiş versiyonları ile Spor Hekimliği Uzmanlık Eğitimi Çekirdek Müfredatında da yer almaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı Tıpta Uzmanlık Kurulu, 2017). Böylece 1943 yılında Milli Tıp Kongresi'nde yapılan müzakerelerin ve önerilerin yerli yerinde olduğu günümüze yansyan etkilerinden de anlaşılmaktadır.

Dr. Erzin, ülkemizde henüz spor hekimliğine yönelik bir teşkilat ve ihtisas şubesinin olmadığı ve ilk önce tababet mesleğine 'spor hekimliği' ihtisas şubesinin eklenmesinin şart olduğunu belirtmiştir. Beden Terbiyesi Kanunu'nun emrettiği Yüksek Beden Terbiyesi Enstitüsü henüz açılmadığından, açılrsa da henüz spor hekim yetiştirecek müteahhas akademisyenler bulunmadığından ülkemizin ihtiyaç duyduğu spor hekimlerinin memleketimizde yetiştirilme imkânının olmadığı, spor hekimliği alanında yetişecek hekimlerin Avrupa'ya gönderilerek ihtisaslarını tekâmül ettirmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu konuda Dr. Raşit Serdengeçti'nin Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü'ne spor muayene merkezlerinin tesisi hakkında vermiş olduğu rapordan alıntı yapılmıştır. Buna göre; spor yapan gençlerin spor hekimliği usullerine göre muayene yapılacak merkezlere ihtiyacı vardır. Spor muayene merkezlerinin başlı başına bir müessese olması gerekmektedir. Bu merkezlerin kurulmasından önce spor hekimlerini yetiştirmek ve bu hekimlere 'spor hekimliği uzmanı' unvanı vermek gerekmektedir. Bu kapsamda spor ile ilgili hekimler, her sene belirli sayıda olmak üzere Avrupa'nın çeşitli yerlerine gönderilmeli, böylece hem spor hekimliği uzmanlarının hem de spor hekimliği kürsülerinde ders verecek akademisyenlerin yetişmesi sağlanmalıdır. Hekimlerin yetişmesi sırasında memleketin çeşitli yerlerine spor muayene merkezlerinin açılması ve Avrupa'daki örnekleri gibi donatılması gerekmektedir. Spor hekimlerinin daima sahaya bağlanmak mecburiyetinde olmaları ve bunların haricinde iş yapmalarının kabul olamayacağından maaşlarının tahsisinde bu hususa da dikkat edilmesi gerektiği bildirilmiştir. Spor hekimliği teşkilatının da diğer spor teşkilleri gibi beden terbiyesi işlerine bağlanması gerektiği ifade edilmiştir.

3.1.3. Diğer Devletlerde Spor Hekimliğinin Durumu

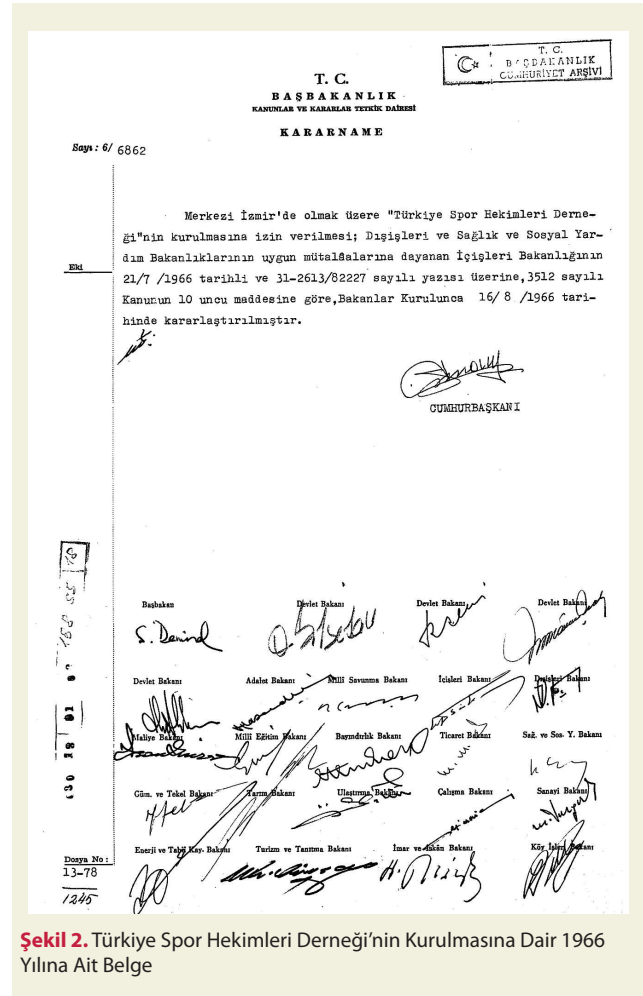
Dr. Erzin'in Dr. Raşit Serdengeçti'nin raporundan alıntı yaptığı kısımlarda Rusya, İtalya ve Almanya gibi devletlerinin spor hekimliği teşkilatlarına ait örnek bilgiler su-

nulmuştur.

Örneklerden anlaşıldığı üzere Sovyet Rusya'da, her tıp fakültesinde öğrencilere 1. ve 2. sınıflarda 80'er saat, 5.sınıfta 48 saat olmak üzere toplam 208 saat beden terbiyesi ve spor hekimliği dersleri anlatılmaktadır. Fakülteden mezun olan hekimler, staj yaptıkları enstitülerde beden terbiyesi ve spor hekimliği kurslarına devam ederek spor hekimliği ihtisasını almaktadır.

İtalya'da, spor hekimliği tababeti başlı başına bir ihtisas şubesidir. Spor hekimlerinin görevleri, Roma Üniversitesi'nin meşhur profesörlerinden oluşan bir komite ile tetkik ve kontrol edilmektedir. İtalya'nın çeşitli spor bölgelerine ayrılmış olduğu, her bölgede 'Spor Hekimliği Laboratuvarı'nın kurulmuş ve spor hekimliği dispanserlerinin modern cihazlarla donatıldığı anlaşılmaktadır. İtalya'daki bu yapılanmanın şampiyon sporcu yetiştirmekten ziyade İtalyan ırkının tekamülünü sağlamak olduğu ifade edilmiştir.

Almanya'da 'Spor Hekimliği Birliği'nin düzenlediği teorik ve pratik dersler içeren kurslar ile spor hekimlerinin yetiştirildiği, hatta Nazi Teşkilatı da dahil olmak üzere spor hekimliği kurslarının bulunduğu, her iki kursta da benzer eğitim ve çalışma koşullarının sağlandığı bildirilmiştir. Söz konusu yıllarda, Almanya'da 5 bini geçen spor hekiminin varlığı belirtilmiştir.

Şekil 2. Türkiye Spor Hekimleri Derneği'nin Kurulmasına Dair 1966 Yılına Ait Belge

Fransa'daki bazı tıp fakültelerinde spor hekimliği derslerinin verildiği, sayı verilmemiş olmakla birlikte İsviçre'de spor hekimliği alanı ile ilgilenen profesör sayısının diğer yerlerden daha fazla olduğu, Amerika'nın spor hekimliği alanında da diğer devletlerden daha önde olduğu fakat İkinci Dünya Savaşı nedeniyle kesin bilgiye ulaşılamadığı eklenmiştir.

Raporun sonunda, ülkemizde de Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti'nin yakın zamanda spor hekimliğini bir ihtisas şubesi olarak kabul etmesinin önemli ve gerekli olacağı tekrar vurgulanmış, bu konunun dönemin cumhurbaşkanı İsmet İnönü, başbakan Şükrü Saraçoğlu ve Sıhhat ve İçtimai Muavenet bakanı Dr. Hulusi Alataş tarafından en yakın zamanda başarılacağına olan inanç bildirilmiştir. Ne var ki ülkemizde spor hekimliğinin ihtisas dalı olarak kabulü 1973 yılında yayınlanan Tababet Uzmanlık Tüzüğü ile olabilmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı, Resmî Gazete, 1973 (Sayı: 14511)). Bu alanda yaşanan gecikmeler neticesinde günümüzde, spor hekimliği uzmanı sayısının yaklaşık 150 olduğu (Türkiye Spor Hekimleri Derneği, 2019), bu sayının hedeflenenlerin hala çok gerisinde kaldığı görülmektedir.

3.2. Kararnameler

Devlet arşivlerinde o dönemki adıyla T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi tarafından 1966 ve 1969 yıllarında yayınlanan 2 adet kararnameye ulaşılmıştır.

3.2.1. Türkiye Spor Hekimleri Derneği'nin Kurulması

Spor Hekimleri Dernekleri; İstanbul, İzmir ve Ankara'da birbirlerinden ayrı olarak faaliyet yürütürken 1965 yılında birleşip federasyona dönüşmüştür (Ergen, 2020). 1966 yılına ait kararname ile merkezi İzmir'de olmak üzere 'Türkiye Spor Hekimleri Derneği'nin kurulmasına izin verilmiş; federasyon, dernek çatısı altında birleşmiştir. Böylece halen faaliyetlerini sürdüren derneğimiz 16/08/1966 tarihli karar ile kurulmuştur (Şekil 2), (BCA, 1966).

3.2.2. Milletlerarası Spor Hekimliği Federasyonu ile İş Birliği

Merkezi İzmir'de olmak üzere kurulmuş bulunan 'Türkiye Milli Spor Hekimliği Federasyonu'nun Milletlerarası Spor Hekimliği Federasyonu ile iş birliği yapabilmesine ve unvanındaki 'Millî' kelimesinin kullanılmasına 18 Temmuz 1969 tarihli kararnamede izin verilmiştir (BCA, 1969). Böylece bugün de *Uluslararası Spor Hekimliği Federasyonu (Fédération Internationale de Médecine du Sport -FIMS)* ile Türkiye Spor Hekimleri Derneği arasında süregelen iş birliğinin temelleri 1969 yılında atılmıştır.

3.3. Bakanlık Belgeleri

Bakanlık belgelerinde, Prof. Dr. Necati Akgün'ün ve Prof.

Dr. Fikret Durusoy'un tayini ile ilgili kararlar yer almıştır.

3.3.1. 1978 yılında Prof. Dr. Necati Akgün'ün Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Spor Hekimliği Enstitüsü'ne naklen atanması

22 Ağustos 1973 tarihli ve 14633 sayılı T.C. Resmî Gazete Kararnamesi ile Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne bağlı Spor Hekimliği Enstitüsü kurulmuştur (T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmî Gazete, 1973 (Sayı:14633)). Enstitünün amaçları; spor hekimliği ile ilgili her türlü konuda araştırma yapmak, sporcuların muayenelerini ve kontrollerini düzenli bir şekilde yapmak, spor hekimliği uzmanlarını yetiştirmek, ilgili kuruluşlarla iş birliği yapmak, spor hekimliği ile ilgili seminer, konferans, kurslar düzenlemek ve her türlü yayında bulunmak olarak sıralanmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmî Gazete, 1973 (Sayı:14633)). Böylece, günümüzde tıp fakültelerinin dahili tıp bilimleri bölümünde tıpta ana dal olarak faaliyet gösteren spor hekimliği anabilim dallarının temelleri 1973 yılında İzmir'de kurulan Spor Hekimliği Enstitüsü ile atılmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın belgesine göre; Ege Üniversitesi, Tıp Fakültesi Fizyoloji Kürsüsünde profesör kadrosunda görev yapan Prof. Dr. Necati Akgün'ün Ege Üniversitesi, Tıp Fakültesi'ne bağlı Spor Hekimliği Enstitüsü'ne, enstitünün kurulmasından yaklaşık 5 yıl sonra, 31 Mart 1978 tarihinde naklen atandığı (BCA, 1978) anlaşılmaktadır.

3.3.2. Prof. Dr. Necati Akgün'ün Özgeçmişi

Necati Akgün, 25 Aralık 1922 tarihinde Aydın'da dünyaya gelmiştir. İlk ve ortaokulu Aydın'da, liseyi İzmir Atatürk Lisesi'nde tamamlamıştır. 1940 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'nde başladığı eğitimini 1946 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde bitirmiştir. Ardından 1947 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizyoloji Kürsüsünde asistan olarak göreve başlamış, 1949 yılında fizyoloji alanında ihtisas diplomasını almıştır. Fizyoloji uzmanlığının akabinde 1950-1951 yıllarında Fransa'ya giderek Paris Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizyoloji Bölümü'nde 'yabancı asistan (assistant étranger)' diplomasını almaya hak kazanmıştır.

Yurda geri dönüşü ile birlikte 1951-1952 yılları arasında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizyoloji Kürsüsünde baş asistan, 1952-1958 yıllarında yine aynı kürsüde doçent olarak görev yapmıştır. Sonrasında Ege Üniversitesi'ndeki görevine devam ederek 1958-1959 yılları arasında Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizyoloji Kürsüsünde profesör olarak görev almıştır. 1959-1961 yıllarında Amerika'ya giderek Pennsylvania Üniversitesi Graduate Tıp Fakültesi Fizyoloji Bölümü'nde 'stajyer (trainee)' olmuştur. 1961 yılında ülkeye geri dönüşü ile birlikte Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizyoloji Kürsüsünde direktör,

1961-1964 yılları arasında Tıp Fakültesi dekanı olmuştur. Spor Hekimliği Derneği'nin başkanlık görevini, 1966 yılında yayın hayatına başlayan Spor Hekimliği Dergisi'nin sahipliğini ve editörlüğünü, 1967 yılından itibaren Türkiye Spor Hekimliği Federasyonu başkanlığını devam ettirmiştir.

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü daimi sağlık kurulu üyeliğine 1966 yılından itibaren başlamıştır. 1967-1968 yılları arasında Amerika'nın California Üniversitesi, San Francisco Tıp Fakültesi Kardiyovasküler Araştırma Merkezi'nde 'misafir bilim insanı (visiting scientist)' olarak bulunmuştur.

1968-1972 yıllarında Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi İcra Komitesi'nde üyelik yapmıştır. 1972 yılında Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)'nda tıp araştırma grubu üyeliği görevine başlamıştır. Ege Üniversitesi'nin 1974-1977 yılları arasındaki rektörü olmuştur. 1975-1977 yıllarında Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) seçim kurulu üyesi, 1975-1976 yıllarında Üniversiteler Arası Kurul (ÜAK) başkanlığı görevlerini yürütmüştür.

Prof. Dr. Necati Akgün'ün Spor Hekimliği Enstitüsü'ne naklen atama başvurusunda sunduğu belgelerden anlaşıldığı üzere (BCA, 1978), yabancı dil olarak İngilizce ve Fransızca bilmekte; 1978 yılı itibari ile 8 adet kitabı, 12 adet Türkçe dilinde orijinal yayını, 18 adet yabancı dilde yayınlanmış orijinal yayını, 20 adet derleme yayını ve 2 adet yabancı dilden tercüme yayını bulunmaktadır. Prof. Dr. Necati Akgün'ün yayın özetleri incelendiğinde yayınlarının spor hekimliği ve egzersiz fizyoloji alanlarında yoğunlaştığı, bu alanda ulusal ve uluslararası literatüre değerli ve verimli bilgiler kattığı anlaşılmaktadır.

3.3.3. 1979 Yılında Dr. Fikret Durusoy'un Hacettepe Üniversitesi Kardiyak Rehabilitasyon ve Spor Hekimliği Ünitesi Profesörlüğüne Atanması

Dr. Fikret Durusoy ile ilgili 20 Mart 1979 tarihli bakanlık belgelerinden (BCA, 1979) anlaşıldığı üzere; iç hastalıkları alanında doçent olan Durusoy, 1979 yılında Hacettepe Üniversitesi, Fizyoterapi-Rehabilitasyon Yüksek Okulu, Kardiyak Rehabilitasyon ve Spor Hekimliği Ünitesi iç hastalıkları profesörlüğüne atanmıştır.

3.3.4. 1980 Yılında Prof. Dr. Fikret Durusoy'un Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Spor Hekimliği Enstitüsü'ne Naklen Atanması

Dr. Durusoy, spor hekimliği uzmanı olduğu için 1971 yılında Ege Üniversitesi'nden Hacettepe Üniversitesi, Fizyoterapi-Rehabilitasyon Yüksek Okulu'na sporcu sağlığı alanında öğretim görevlisi olarak naklen tayin edilmiştir. 1979 yılında aynı bölümde iç hastalıkları profesörlüğüne yükselmiş olan Dr. Durusoy'un hem iç hastalıkları profesörü hem de spor hekimliği uzmanı olması nedeniyle

1980 yılında tekrar Ege Üniversitesi'ne naklen tayin edildiği (BCA, 1981) görülmektedir.

3.3.5. Prof. Dr. Fikret Durusoy'un Özgeçmişi

Fikret Durusoy, 1931 yılında Ankara'da doğmuştur. İlkokul, ortaokul ve lise öğrenimini Ankara'da tamamlamıştır. 1956 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur. Ardından aynı üniversitenin iç hastalıkları kliniğinde asistan olarak göreve başlamış, 1960 yılında iç hastalıkları uzmanı olmuştur. 1962 yılında İngiltere'nin Londra Üniversitesi Kardiyoloji Enstitüsü'nde 'lisansüstü (post graduate) kursiyeri' olarak bulunmuştur. Ardından Eylül 1962-Ekim 1963 tarihlerinde Batı Almanya'da iç hastalıkları uzmanı olarak çalışmıştır. Aralık 1963-Temmuz 1967 tarihleri arasında Batı Almanya'nın Münster Üniversitesi'nde Spor Hekimliği Enstitüsü uzmanlık asistanı olarak görev yapmış ve 3 Kasım 1965 tarihinde spor hekimliği uzmanı olmuştur.

1967 yılında ülkeye geri dönen Durusoy, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizyoloji Kürsüsünde uzman asistan olarak çalışmaya başlamış, 1970 yılında uzmanlık sınavını geçerek fizyoloji uzmanı olmuştur. Dr. Durusoy'un Almanya'da aldığı spor hekimliği uzmanlığı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nca 10 Şubat 1970 tarihinde tescil edilerek spor hekimliği uzmanlığı ülkemizde de tanınmıştır. Ege Üniversitesi'nde görev yaptığı süre içerisinde İtalyan hükümetinin bursu ile Roma'daki spor hekimliği (medicina dello sport) kliniğinde bulunmuştur.

1971 yılında Ege Üniversitesi'nden Hacettepe Üniversitesi, Fizyoterapi-Rehabilitasyon Yüksek Okulu'na sporcu sağlığı öğretim görevlisi olarak naklen atanmıştır. 1973 yılına kadar bulunduğu bu görev sırasında girdiği iç hastalıkları doçentlik sınavını kazanarak 1974 yılından itibaren iç hastalıkları doçenti olarak görev yeri olan yüksek okula tekrar atanmıştır. 1974 yılında Almanya'nın Köln ve Freiburg üniversitelerinde kardiyak rehabilitasyon konusunda çalışmıştır.

Yayın listesinde 46 adet eseri bulunan Dr. Durusoy'un profesörlüğe yükselmek için 1979 yılında sunduğu dosyasında 9 adet yayını ile yükseköğretim öğrencileri, tıp fakültesi lisans öğrencileri ve tıp fakültesi uzmanlık öğrencileri olmak üzere 3 farklı kategoride öğretim faaliyeti bulunmaktadır. Yayınların özetleri ve öğretim faaliyetleri incelendiğinde, Dr. Durusoy'un spor hekimliği ve spor kardiyolojisi alanında özelleştirdiği anlaşılmaktadır.

1979 yılında Hacettepe Üniversitesi bünyesinde profesör olan Dr. Durusoy hem iç hastalıkları hem fizyoloji hem de spor hekimliği alanlarında uzmanlığı bulunması nedeniyle 1980 yılında Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Spor Hekimliği Enstitüsü'ne naklen atanmıştır.

4. Tartışma ve Sonuç

Ülkemizde, spor hekimliğinin önemi cumhuriyetin ku-

ruluşunun ilk dönemlerinden itibaren anlaşılmış olmasına rağmen İkinci Dünya Savaşı'nın da etkisiyle spor hekimliği uzmanlığının tababet tüzüğünde yer alabilmesi 1973 yılını bulmuştur. Bu yıllardan sonra spor hekimliği enstitüsünün kurulması ve uzman hekim yetiştirme çabaları Prof. Dr. Necati Akgün önderliğinde devam etse de 1983 yılından sonra tababet tüzüğünde yapılan değişiklik ile spor hekimliği ana uzmanlık dalı olmaktan çıkarılıp yan dal durumuna getirilmiştir. Ne var ki spor hekimliğinin yan dal uzmanlığı olması ülkemizin spor hekimliği uzman sayısının artmasına katkı sağlamamıştır. Bu alanda spor hekimliği uzmanlarının verdiği derin mücadeleler sonucu Sağlık Bakanlığı Yüksek Sağlık Şurası'nın 1989 yılında durumu görüşmesi ve 1990 yılında Resmî Gazetede yayınlanan tababet uzmanlık tüzüğünde değişiklik yapılmasına ilişkin tüzük (T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmî Gazete, 1990 (Sayı:20593)) ile spor hekimliği tekrar ana uzmanlık dalı olma hakkını elde etmiştir. Böylece ülkemizdeki spor hekimliği uzmanlarının sayısı artış göstermeye başlamıştır.

2021 yılı itibari ile Ege Üniversitesi, Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul Üniversitesi İstanbul (Çapa) Tıp Fakültesi, Ankara Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi bünyelerinde tıpta uzmanlık öğrencisi kabul eden Spor Hekimliği Ana Bilim Dalı Başkanlıkları faaliyetlerini sürdürmektedir. Ülkemizde, dünden bugüne büyük emeklerin bir sonucu olarak gelişim dönemini sürdüren spor hekimliği tıpta uzmanlık alanı, önümüzdeki yüzyıllarda niteliklerini artırarak geleceğimize de katkı sağlamaya devam edecektir.

5. Bilgi

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, çalışmada BCA şeklinde yazılmış olup, belgelere ait tarih ve yer bilgileri (fon, kutu, gömlek, sıra) Kaynaklar kısmında yan yana verilmiştir.

6. Kaynaklar

- Avrupa Tıpta Uzmanlık Birliği (2006). Tıpta Uzmanlık İçin Avrupa Eğitim Tüzüğü. Spor Hekimliği Uzmanlığı İçin Gerekli Olan Koşullar. Retrieved from <https://sporhekimlilerderneği.org/files/files/uems.pdf>.
- BCA, 1943, Yer: 30-10-0-0/229-540-13.
- BCA, 1966, Yer: 30-18-1-2/198-55-18.
- BCA, 1969, Yer: 30-18-1-2/237-48-15
- BCA, 1978, Yer: 30-11-1-0/471-33-15
- BCA, 1979, Yer: 30-11-1-0/499-23-11
- BCA, 1981, Yer: 30-11-1-0/537-100-4
- Ergen, E. (2014). Roots of sports medicine. *Arch Med Deporte*, 31, 263-7.

- Ergen, E. (2016) The origins of sports medicine. *Aspetar Sports Med J*, 5 (2), 342-348.
- Ergen, E. (2020) Spor Hekimliği Nedir?. Retrieved from <https://akademi.olimpiyat.org.tr/spor-hekimligi-nedir/>, Erişim Tarihi: 09/11/2021.
- Ergen, E., Ülkar, B. (2020). *Klinik Spor Hekimliği*. T. Saka (Ed.). Ankara: Güneş Tıp Kitabevi, ss.3-13.
- Georgoulis, A. D., Kiapidou, I. S., Velogianni, L., Stergiou, N., & Boland, A. (2007). Herodicus, the father of sports medicine. *Knee Surgery, Sports Traumatology, Arthroscopy*, 15(3), 315-318.
- Lorentz, F.H. (1939). *Spor Hekimi Muayenesi*. (F. Gürsan, Çev.) İstanbul: Alâeddin Basımevi.
- Popovic, B. L. (2015). Sports medicine: a historical perspective with special reference to Eastern Europe. *Aspetar Sports Med J*, 4 (3), 574-81.
- Spor Hekimliği Enstitüsü Yönetmeliği (1973. Ağustos 22). Resmî Gazete (Sayı:14633). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14633.pdf>
- Tababet Uzmanlık Tüzüğünde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tüzük. (1990. Ağustos 2). Resmî Gazete (Sayı: 20593). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20593.pdf>
- Tababet Uzmanlık Tüzüğü'nün Yürürlüğe Konulması Hakkında Kararname (1973. Nisan 18). Resmî Gazete (Sayı: 14511). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14511.pdf>
- T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Nizamettin Kırşan. Retrieved from <https://shgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/218/110/m-nizamettin-kirsan.aspx>
- T.C. Sağlık Bakanlığı Tıpta Uzmanlık Kurulu (2017). Spor Hekimliği Uzmanlık Eğitimi Çekirdek Müfredatı. Retrieved from <https://tuk.saglik.gov.tr/TR-31295/spor-hekimligi.html>.
- Türkiye Spor Hekimleri Derneği (2019). Uzmanlarımız. Retrieved from <https://sporhekimlilerderneği.org/uzmanlarimiz>